

Capitolul I

Românii americani în preajma Primului Război Mondial

La sfârșitul secolului al XIX-lea, dar mai ales în primii ani din veacul al XX-lea, în Statele Unite ale Americii, se găseau o serie de colonii românești. Cele mai numeroase comunități ale românilor se aflau în marile orașe industriale americane precum New York, Chicago, Detroit, Philadelphia, Youngstown, Illinois; sosiți pe pământul Statelor Unite, proveneau din Transilvania, Banat, Bucovina, dar și din Basarabia sau vechiul Regat. O primă cauză a prezenței românești pe teritoriul nord-american a constituit-o faptul că generația anilor '80 a secolului al XIX-lea a atins vârsta optimă de lucru, producându-se un surplus de forță de muncă datorită creșterii spectaculoase a populației. O parte însemnată a acestei tinere generații n-a găsit posibilitatea de a obține un câștig în industrie, transporturi, servicii, deoarece în sud-estul Europei ele au evoluat destul de lent.

În monarhia austro-ungară au existat în perioada 1880-1900, o serie de locuri de muncă în domeniul construcției de căi ferate. S-au edificat 32 de linii noi, având o lungime totală de 2.695 km. Acestea li se adaugă peste 1.000 km realizați până în anul 1880, după anul 1900 se încheie în mare parte lucrările la căile ferate, iar alte construcții de anvergură nu există. Acest fapt a dus la o îngustare a

pieței interne a forței de lucru. Societatea agrară transilvăneană, dominată numericeste de români, a devenit suprapopulată. Lucrurile s-au agravat ca efect al inexistenței reformei agrare. Marea proprietate funciară maghiară, aflată în mâna grofilor, controla agricultura Transilvaniei.¹ De asemenea, românii nu se puteau așeza în marile orașe transilvănene, bănățene sau bucovinene, ele fiind rezervate maghiarilor, sașilor, secuilor sau evreilor. Lipsa de drepturi politice și social-culturale, mai ales prin aplicarea legilor contelui Appony, a constituit o cauză principală a emigrației masive a românilor din dubla monarhie spre România ori către Lumea Nouă. Discriminarea la care erau supuși românii se manifesta, mai cu seamă, din punct de vedere electoral. Astfel, în comitatele cu o populație majoritar ungurească, se alegea un deputat la 17.000 de locuitori, iar 11 comitate, în care românii formau majoritatea populației, desemnau prin vot, în camera inferioară a Dietei de la Budapesta, un reprezentant la 34.000 de locuitori. La orașe, unde ungerii erau foarte numeroși, censul era destul de mic comparativ cu cel din mediul rural, unde era mult mai ridicat.² Aceste nedreptăți erau cu atât mai supărătoare, cu cât românii, conform statisticilor maghiare din anul 1910, erau pe meleagurile transilvănene în număr de 3.500.000 de oameni, reprezentând 58,6% din populația întregii provincii.³

Plecarea românilor, ungerilor, slovacilor, sârbilor și a polonezilor spre spațiul transatlantic era generată și de mirajul pe care îl reprezenta Lumea Nouă. Trebuie să mai adăugăm și spiritul de aventură de care erau animați unii confrăți, dorința altora de a realiza o îmbogățire rapidă. Acest spațiu era mai bine cunoscut prin rubricile

¹ Petre Suciuc, *Problema ardeleană. Reforma agrară din Ardeal*, Cluj, 1924, p. 10.

² Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare se va cita Arh. MAE), fond 21, vol. 28, f. 67-69; M. G. Lacourt Gayet, *Les roumains transilvanies sous le joug maghyar*, Paris, 1915, p. 16; Ion Buleci, *Atunci când veacul se năștea. Lumea românească 1900-1908*, București, 2005, pp. 273-274.

³ Arthur Chervin, *L'Autrich et la Hongre de demain. Les differentes nationalités d'après les langues parlées*, Paris, 1915, p. 7.

din ziare, gazete, calendare populare și scrisorile primite de la emigranți, relatările celor reveniți acasă.⁴ Numeroase firme de transport maritim de pasageri promiteau deplasarea către „Eldorado” american în schimbul a 300 de coroane, plătibili și în rate, după sosirea pe pământul american se obligau să ducă la noua destinație sute de mii de călători, în condiții nu tocmai confortabile. Cea mai cunoscută firmă care oferea asemenea servicii era Societatea de transport transoceanic, aparținând bancherului austriac Misler. Acesta a câștigat sume considerabile de pe urma celor dornici să ajungă în Lumea Nouă. Circulau și o serie de poezii populare legate de această întreprindere foarte profitabilă. Iată una dintre variantele ce au circulat printre români: „Foaie verde lemn uscat/Cântă cucul în Banat/Prea-i Misler blestemat !/Mulți voinici a înșelat”.⁵

După unele date, între anii 1899-1914, au părăsit Transilvania, Banatul și Bucovina numeroși țărani, meseriași și meșteșugari ruinați, adică 119.016 persoane.⁶ Alte surse indică 343.465 de persoane care au emigrat din Transilvania, în perioada 1903-1914, dintre care 239.435 s-au îndreptat peste Ocean (69,7%), alți 81.899 au ajuns în România (23,8%), iar restul de 22.131 au ajuns în alte țări europene (6,5%). Cei mai mulți proveneau din Banat, Crișana și Maramureș, respectiv 153.003 de suflete.⁷ Ponderele românilor printre emigranți era de 45,2%, reprezentând 7,4 persoane la 1.000 de locuitori, în timp ce unghurii reprezentau 7,7%.⁸ Potrivit cunoscutului specialist Victor Jinga, în anul 1906 au plecat din Ungaria

⁴ Constantin C. Giurescu, *Plants of American origins in the Carpatho-Danubian area*, în „Nouvelles études d'histoire”, vol. VI/1975, p. 273.

⁵ Cf. Paul Michelson, Gelu Neamțu, *Dorul de țară la românii din Transilvania emigrați în Statele Unite (1907-1908)*, în „Anuarul Institutului de Istorie”, Cluj, XXXIII/1993, p. 203.

⁶ *Apud* Șerban Drutzu, *Românii din America*, București, 1922.

⁷ Radu Toma, *Românii în cele două Americi. O experiență etnică și istorică*, București, 1997, p. 12.

⁸ Iulia Pușkaș, *Emigration from Hungary in the United States before 1914*, în „Études Hongroises”, vol. II, Budapesta, 1975, p. 68.

spre America de Nord 178.170 de indivizi, în 1907 – 209.169, în 1908 – 49.365, în 1909 – 129.337, iar în 1910 – 119.901. Dintre aceștia, s-au înapoiat mult mai puțini: în anul 1906 – 27.612, în 1907 – 51.236, în 1908 – 53.770, în 1909 – 16.985 și în 1910 – 24.722. În doar cinci ani, statul maghiar a pierdut 511.617 de persoane.⁹ Numărul relativ mare al celor întorși între anii 1907 și 1908 se explică prin criza economică abătută și asupra federației americane în acea perioadă. Efectivele celor rămași în SUA diferă însă de la o statistică la alta. Istoricul clujean Ștefan Meteș lansează, într-o lucrare de sinteză dedicată procesului de emigrare a românilor transilvăneni, bănățeni și bucovineni în decursul a șapte secole, cifra de 150.000 de români trăitori pe teritoriul Statelor Unite.¹⁰ Unele surse arhivistice, provenind din fondul personal Vasile Stoica – aflat la Direcția Generală a Arhivelor Naționale din București – indică cifra de 140.000 de emigranți transilvăneni, bănățeni și bucovineni ajunși pe meleagurile americane.¹¹ Observăm, deci, că nu există statistici exacte privind numărul românilor aflați în SUA până la izbucnirea Primului Război Mondial. În ultimii ani, au apărut o serie de studii referitoare la deplasarea românilor către continentul nord-american. Astfel, în perioada de care ne ocupăm, au plecat spre Lumea Nouă din comitatul Târnava Mare 20.535 de persoane, din comitatul Făgăraș 14.888 de oameni, iar alți 14.245 din comitatul Sibiu.¹² Mai puțini emigranți proveneau din comitatele săsești și secuiești. Astfel, din comitatul Odorhei au plecat spre America de Nord 5.255 de persoane. Din comitatul Trei Scaune au emigrat în SUA

⁹ Victor Jinga, *Probleme fundamentale ale Transilvaniei*, ed. a II-a de Mihai Drecin și Margareta Susana Spănu, Brașov, 1995, p. 359.

¹⁰ Ștefan Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII-XX*, București, 1977, p. 63.

¹¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita ANIC), fond Vasile Stoica, I, dosar 22/1918, f. 1.

¹² Cf. Liviu Maior, *Mișcarea românească din Transilvania 1900-1914*, Cluj-Napoca, 1986, pp. 25-26.

211 oameni și doar 59 aparțineau comitatului Ciuc.¹³ Din amintirile statistici reiese că, în comitatele secuiești, numărul celor care se deplasau către Statele Unite a fost relativ redus, deoarece ponderea populației secuiești era foarte ridicată, iar ea avea de regulă un caracter sedentar.

Românii transilvăneni, bănățeni și bucovineni luau, mai ales, drumul regatului român, deoarece se ajungea mai repede, neexistând probleme de limbă sau adaptare. Potrivit aceluiași statistici, în România liberă au sosit, în anul 1904, 6.690 de persoane (91,5% dintre cei plecați), dar, după trei ani, numărul lor a scăzut la 6.757 de oameni, adică 53,4% din total. În anul 1910, procentul a coborât la 32,4%, însemnând 4.647 de persoane. În anul izbucnirii Primului Război Mondial avem de-a face cu 13.491 de persoane, reprezentând 50,8% din totalul celor plecați.¹⁴

Din analiza datelor statistice reiese că, în perioada 1903-1907, se înregistrează o creștere semnificativă a numărului celor plecați dincolo de Carpați, după care se observă o scădere. Același lucru se observă și în cazul celor plecați spre SUA. Din comitatul Mureș-Turda nu s-a luat drumul Americii, în anul 1904, 275 de persoane, iar în anul 1910 numărul lor a scăzut la jumătate.¹⁵ În alte comitate au existat fluctuații. Astfel, în anul 1906, după unele date, au plecat din comitatul Odorhei spre Lumea Nouă 920 de persoane. Anul următor, 1907, a marcat un regres, ajungându-se la 813, iar scăderea a continuat și în anul 1908 ajungându-se la 768 de bărbați, femei și

¹³ Ioan Bolovan, *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*, Cluj-Napoca, 2000, pp. 68-69.

¹⁴ *Ibidem*, p. 69; vezi și Ioan Lăcătușu, *Structuri etnice și confesionale în județele Harghita și Covasna*, Târgu Mureș, 2008, p. 341, anexa 10.

¹⁵ Ana Doboreanu, *Date privind amploarea, direcții și alte aspecte ale migrației populației din comitatul Ciuc la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, în „Angustia”, Sf. Gheorghe, nr. 11/2007, pp. 121, 123; tabelele 2, 6.

copii. Anul 1909, în schimb, poate fi considerat ca vârf al migrației către continentul nord-american, înregistrându-se în acte 987 de persoane. Doi ani mai târziu, în 1911, se cunoaște cel mai scăzut număr de români dornici să plece în America – 284.¹⁶ Scăderea se înregistrează și la polonezi, slovaci și unguri din cauza crizei economice din Statele Unite, dar și legislației maghiare mai puțin permisive. Autoritățile de la Budapesta au complicat formalitățile de plecare pentru a micșora numărul emigranților și pentru ca imaginea Ungariei să nu aibă prea mult de suferit.

Revigorarea economică, ale cărei semne începeau să se simtă în imperiul dualist, necesita forță de muncă. Să nu uităm că ungurii, prin plecarea lor, dădeau un exemplu negativ naționalităților din monarhia bicefală. O astfel de lege s-a aprobat de către Dieta maghiară în anul 1909. Potrivit acestui act normativ, emigrantul, indiferent de originea etnică, avea obligația să se întoarcă în țară până la expirarea pașaportului. El trebuia să depună o garanție cuprinsă între 100 și 1000 de coroane. Această garanție urma să fie oprită în cazul când persoana plecată nu revenea acasă.¹⁷ Totuși, exodul spre America nu a putut fi oprit. În anul 1910, când legea de care ne ocupăm se aplica deja, peste 950 de români, conform unor date statistice, au luat drumul Statelor Unite.¹⁸ Șerban Drutzcu apreciază că, în anul 1910, 14.199 de români s-au îndreptat spre continentul nord-american. Trei ani mai târziu, potrivit aceleiași surse, s-a înregistrat o scădere ușoară, la 13.455 de oameni. Trendul era descendent căci,

¹⁶ *Idem, Amploarea și cauzele emigrării populației din comitatul Odorhei la începutul secolului al XIX-lea. Asemănări și deosebiri cu comitatele Trei Scaune și Ciuc, în România în dezbaterile Congresului secuiesc din 1902. Premise, deziderate, reverberații*, ediție de Vilică Munteanu, I. Lăcătușu, Onești, 2011, p. 77.

¹⁷ Ion Eugen, Iuliu Eugen, *Ardealul, Banatul, Maramureșul din punct de vedere agricol, cultural și economic*, București, 1915, p. 152.

¹⁸ *Ibidem*.

în anul 1914, din cauza declanșării primei conflagrații mondiale, au ajuns pe „pământul făgăduinței” 2.407 persoane.¹⁹

Cauzele emigrării către America erau mai ales de ordin economic. Creșterea demografică a dus la apariția unui surplus de forță de muncă imposibil de absorbit de către industrie. Transilvania avea o economie preponderent agrară.²⁰ Ion Iosif Șchiopu, care s-a deplasat în acei ani la românii americani, scria într-o broșură publicată la Sibiu, următoarele: „Cauzele cele mai puternice care determină emigrarea în America au fost și rămân cauzele economice. Oricât de ispășitoare ar fi scrisorile din America, oricât de convingătoare îndemnurile agenților de tot felul, românii noștri n-ar fi luat în mână toiagul pribegiei dacă în afară de aceste motive subiective n-ar fi influențat și alte motive obiective, făcându-i chiar accesibili pentru motivele subiective. Înțelegem cauzele economice”.²¹

Unii români s-au îndreptat spre Canada. Aici, în anul 1912, s-a înregistrat cel mai mare aflux de emigranți, 402.432 de persoane venite din întreaga Europă.²² Totuși, și în cadrul deplasării românilor către Canada au existat fluctuații. Apoi, guvernul canadian a introdus unele restricții, fiind primiți doar cei care aveau banii necesari cumpărării de pământuri. Au existat și români care au plecat în America Latină, în state precum Mexic, Argentina sau Brazilia. Potrivit lui Șerban Drutz, în anul 1908, pe aceste îndepărtate meleaguri, s-au stabilit 5.264 de persoane, 5.220 în anul 1911 și 5.824 pe parcursul anului 1912.²³ La rândul ei, cercetătoarea Christine Avghizi Galatzi – originară evident din orașul de pe malurile Dunării – consideră, într-o lucrare apărută în New York, că în perioada cuprinsă

¹⁹ Șerban Drutz, *op. cit.*, p. 25.

²⁰ Acațiu Egyed, *Problema emigrării țărănimii din Transilvania la începutul secolului al XX-lea*, în „Acta Musei Napocensis”, VII/1976, p. 371.

²¹ Ion Iosif Șchiopu, *Românii din America*, Sibiu, 1913, p. 31.

²² George Nan, *Românii din Canada*, în „Calendarul Credința”, Detroit, 1970, p. 100; Radu Toma, *op. cit.*, p. 120.

²³ Șerban Drutz, *op. cit.*, p. 25.

între 1899 și 1928 au fost admiși drept cetățeni americani 146.828 de români. Majoritatea o formau bărbații, 83,4%. Cea mai mare parte a românilor, 86,2%, aveau vârste cuprinse între 14 și 44 de ani, în timp ce numai 8,2% depășeau 45 de ani. Autoarea menționează și faptul că aproape 90% dintre emigranții români erau țărani săraci, fără pământ sau cu pământ puțin. Christine Avghizi Galatzi constată apoi că 70,5% dintre bărbații sosiți erau căsătoriți pe meleagurile natale.²⁴

Deși erau agricultori, doar 9% dintre românii ajunși în SUA se așezau la țară pentru a-și întemeia ferme, întrucât federația americană era în plină ascensiune industrială, iar orașele aveau o mare putere de absorbție a forței de muncă. Sistemul de lucru în fermele din Statele Unite era cu totul diferit față de cel din patria natală. Salariile oferite în industrie erau cu mult mai mari decât cele din agricultură, situându-se în medie la aproximativ 380 de dolari pe an, în funcție de ramura industrială și de calificare. Românii învățau repede o meserie și ajungeau în scurtă vreme șefi de echipă, adică „boss”.²⁵ În anul 1910, după unele date, 20% dintre muncitori obțineau 200 de dolari pe an. Cei mai mulți, 43,3% dintre ei, câștigau până la 400 de dolari pe an, în timp ce 36,7% realizau anual un venit de sub 600 de dolari.²⁶ Comentând această situație, ziaristul Radu Toma afirma într-o lucrare publicată acum mai bine de trei decenii, că românii ajunși în SUA aveau predispoziția de recalificare profesională, plecând peste ocean „nu pentru dobândirea liberă a unui pământ mai ieftin, conștienți fiind că vor lucra ca muncitori industriali, a căror venit urma să sporească pe măsura noii profesii”.²⁷ Au existat însă și unele încercări ale unor români de a cumpăra pământ în

²⁴ Apud Christine Avghizi Galatzi, *A study of assimilation on America. The Roumanian in the United States*, New York, 1929, p. 35.

²⁵ Cf. Alexandru Bărbat, *Dezvoltarea și structura economică a Țării Oltului. Cu un plan de reorganizare*, Cluj, 1938, p. 102.

²⁶ Peter Roberts, *The new immigration. A study of the industrial and social life of Southeastern Europeans in America*, New York, 1920, p. 364.

Florida și de a întemeia ferme, dar cei mai mulți au dat faliment. În siderurgie, în minele de cărbuni, în uzinele de automobile unde munca era grea, românii au beneficiat, între anii 1905-1907, de un câștig mediu de 1,84 de dolari pe zi.²⁸ Cu toate că veniturile lor anuale au sporit, salariile românilor americani se situau sub cele ale autohtonilor. Astfel, conform unor surse, aceștia din urmă câștigau, în 1914, 579 dolari anual față de 499 cu 15 ani în urmă, în anul 1899.²⁹

Românii aveau tot interesul să obțină cât mai mulți bani pentru a se putea întreține și trimite restul părinților, soțiilor și copiilor rămași acasă. Salariile fiind mai mari în industrie ei optau să lucreze în siderurgie, construcții, mine. Aici primeau retribuțiile săptămânal ori bilunar, în timp ce la fermă banii se acordau, de regulă, după strângerea recoltei. Românii preferau să lucreze în grupuri pentru a se putea întrajutora și veneau cu gândul de a rămâne temporar. Patronii americani din orașe preferau să angajeze români deoarece erau harnici, disciplinați, nu organizau sabotaje, greve sau alte acțiuni de protest, mulțumindu-se cu salarii mai mici. Criminalitatea în rândurile lor era foarte scăzută, neexistând grupuri mafiote.³⁰

Plecarea românilor din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina către Lumea Nouă avea, prin urmare, o conotație social-politică. De altfel, opinia publică americană cunoștea situația dificilă a acestor emigranți. Presa din Statele Unite, cu deosebire cea locală, le-a oferit spații destul de largi. La începutul anului 1910, profesorul George Dorsey a publicat un amplu articol în paginile „The Chicago Sunday Tribune”, în urma unei călătorii pe care a întreprins-o în unele state din sud-estul Europei, inclusiv în Ungaria. El a constatat

²⁷ Radu Toma, *Românii din America. Bibliografie comentată*, București, 1978, pp. 5-6.

²⁸ Șerban Drutzu, Andrei Popovici, *Românii din America*, ed. a II-a, București, 1926, p. 153.

²⁹ Alexandru Vianu, *Istoria SUA*, București, 1973, p. 253.

³⁰ Cf. Ioan Podea, *Românii din America*, Sibiu, 1912, pp. 39-40.

Cuprins

Capitolul I	5
<i>Românii americani în preajma Primului Război Mondial</i>	5
Capitolul II	33
<i>Românii americani în anii neutralității României (1914-1916)</i>	33
Capitolul III	51
<i>Românii americani salută ieșirea României din neutralitate și intrarea SUA în război (august 1916 – aprilie 1917)</i>	51
Capitolul IV	93
<i>Românii americani salută Misiunea Patriotică Națională (1917)</i>	93
Capitolul V	149
<i>Românii americani și Marea Unire din 1917</i>	149
Capitolul VI	267
<i>Românii americani și recunoașterea internațională a Marii Uniri (1919-1920)</i>	267